

יום הזיכרון לחללי צה"ל ולנפגעי הטרור

אחד מסימני ההיכר להבחין מי הוא אדם חכם ומי איננו, הוא שהראשון מוצא תוכן חשוב בכל מה שעושה. כל פעולה היא שכלית ומחושבת, ויש בה תועלת. אבל העושה מעשים "סתם ככה" הוא מסימני האוויל. וכבר כתב על כך רמב"ם (מורה נבוכים, חלק ג', פרק כ"ה). עלינו לשאול, איזה טעם הגיוני יש בשמירת יום זיכרון זה?

מצאנו כי עם ישראל מנציח את ימי פטירת קדושו וגדולי האומה. ביום הכיפורים נוהגים כמה עדות לקרוא במוסף פיוט "אלה אזכרה" המעורר זכותם של עשרה הרוגי מלוכה, ביניהם של רבי עקיבא שלפי המדרש (משלי פרק ט') נהרג ביום כיפור. וכן עם ישראל חוגג יום ל"ג בעומר, לעורר זכותו של רבן שמעון בר יוחאי שלפי המסורת נפטר ביום זה. וכן עם ישראל אינו אומר תחנון ביום ז' אדר, כי בו נפטר משה רבינו. אין ספק שאין אלו מנהגי אבלות שהרי היא "אבלות ישנה" (יבמות מג: בלבד. וחז"ל חינכו שאין לעורר אבלות יותר ממה שהם עצמם הקציבו (מועד קטן כז:). אלא ימים אלו והדומים להם נקבעו לנו כדי לעורר הגות ומחשבה, כיצד עלינו לחקות את מעשי הגדולים הללו כל אחד ואחד מאתנו לפי מגבלות יכולתו.

מה הוא המעמד הרוחני של חיילי ישראל שנפלו בעת מילוי משימתם נגד אויבי ישראל? ראשית דבר יש לדעת במבט אמיתי וחודר כי יש להם מעלות עצומות שאין אפילו אצל רבנים צדיקים וטהורים. כך לשון "פלא יועץ" (ערך: הצלה) לעניין המשתדלים עבור ישראל בחצרות מלכי האומות: "למצוה רבה ייחשב למציל גוף או ממון ישראל וכו'. וכל שכן המציל נפשות הלקוחים למות, כאילו קיים כל התורה כולה שהרי אמרו 'כל המקיים נפש אחד מישראל כאילו קיים עולם מלא'. ועל כגון דא אמרו 'אפילו ריקנין שבישראל מלאים מצוות כרימון' (סנהדרין לז:). כי יש רבים מישראל שנראים לפנינו [כלומר: באופן חיצוני] כלים ריקים, אבל יש בידם מצוה זו של הצלת ישראל, שבזה הם מכריעים ועוברים את החכמים והגדולים שבישראל. והן אמת שאין הקב"ה לוקח שוחד, מצוה כנגד עבירה, ומשלם להם עונש על כל העבירות שעושים, ועל כל ביטול מצוה שמבטלים. אבל גם כן יש לו שכר הרבה לתת להאנשים האלה שטורחים ועמלים בכל כוחם להציל ישראל מיד גוים, ולהציל עשוק מיד עושקו. מה טוב חלקם, ומה נעים גורלם" עד כאן לשונו לענייננו.

בזה נכללו גם הלוחמים בחזית וגם אלו בעורף המסייעים להם בכל סיוע, מה רבה זכותם! קל וחומר הדברים שהרי נכנסו לסכנות עצומות ונוראות. ידעו מראש כי בקו ראשון של המסתערים בחירוף נפש נגד עמדות האויב, עלולים להיות כמה וכמה הרוגים או פצועים קשה. ואף על פי כן לא התעצלו ולא השתהו, אלא זעקו זעקת קרב

"אחרי!". חלק גדול מהם קיימו דברי הרמב"ם המדריך חיילי ישראל: "ומאחר שייכנס בקשרי המלחמה ישען על מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה, וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה. וישים נפשו בכפו. ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו אלא ימחה זכרונם מלבו ויפנה מכל דבר, למלחמה" (הל' מלכים פ"ז הלכה טו).

וגם אותם שלא מחקו זיכרון האשה והבנים מהלב, בכל זאת גדולה היא מעלתם כי הנסיון הנפשי שלהם גדל בכפליים ואף על פי כן יצאו לשדה הקרב בעזות נפש בהתגברות על נטייתם הטבעית. וגם אלו שלא ריכזו מחשבותם על יחוד הבורא, בכל זאת הם ידעו והכירו שעל הצלת עמם הם עושים מלחמה. ואין להמעיט כלל בערך הנפלא של מחשבה זו, כשלעצמה. הרי כך מוסר המקרא שאמר יואב מצביא ישראל: "חזק ונתחזק בעד עמנו, ובעד ערי אלוהינו, וה' יעשה הטוב בעיניו" (שמואל ב' י', י"ב). זאת אומרת מהפסוק הזה למדנו כי גם אלו שבראש מאווייהם הוא הצלת בני עמנו, וגם אלו שבראש מאווייהם הצלת ארצנו, שקולים הם. יתרה מזאת, אף יודעים הם כי אפשר שימותו במלחמה זו, וגם מזכירים זאת במפורש בפיהם ודיבורם, ומקבלים הם עליהם רצון שמים באומרם: "וה' יעשה הטוב בעיניו".

איזה לקח יש ללמוד מזה? יש לנו להבין כי יש דברים שהם יקרים יותר מהחיים עצמם. בדורנו נתרבו הכופרים בתורה המדגישים ערך האינדיבידואל [ערכו של כל יחיד כשלעצמו] מעל צרכי הכלל. המובילים בחינוך הצעירים בארצנו בדור שלפנינו קלקלו והצהירו "אל תהיה פרייר!". לעגו להתמסרות למען הכלל. הנהנתנות והמתירנות קבלנו מתרבות המערב, וכן הבזו לדואגים עבור כלל ישראל. פירות באושים (התוצאות המרות) אנו אוכלים היום.

חז"ל (מסכת עבודה זרה יח ע"א) מוסרים כי בעת שגזרו הרומים שאין ללמוד תורה, הלך ר' חנינא בן תרדיון והקהיל קהילות ברבים ולימד להם תורה כאשר ספר תורה בחיקו (כדי לפתוח אותו להראות להם הפסוקים במקרא עליהם הוא דורש). כאשר עמיתו ר' יוסי בן קיסמא חלה, ובא ר' חנינא לבקר חולים. הטיף לו ר' יוסי מוסר. "אחי, אי אתה יודע שאומה זו מן השמים המליכוה? שהחריבה את ביתו, ושרפה את היכלו, והרגה את חסידיו, ואיבדה את טוביו, ועדיין היא קיימת? [כלומר למרות החוצפה הנוראה להתגרות בדת ה', עדיין אין ה' נפרע מהם!] ואני שמעתי עליך שאתה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות גדולות, וספר תורה מונח לך בחיקך!". [תוספת המעתיק: אפשר להבין אותך אילו למדת תורה בביתך בהצנע, בלי לפרסם ברבים. אבל לשבת בשוק, וספר בחיקך? גם אם יתקרב מלשין או שוטר גוי, לא תוכל להסתיר מעשיך ולהחליף נושא, כי הספר שבחיקך תעיד נגדך].

אמר לו [ר' חנינא] מן השמים ירחמו. אמר לו [ר' יוסי], אני אומר לך דברים של טעם, ואתה אומר לי 'מן השמים ירחמו'? תמה אני אם לא ישרפו אותך ואת ספר תורה באש". וכו' וכו'. אמרו, לא היו [אלא] ימים מועטים [כלומר לא עבר זמן רב] עד

שנפטר ר' יוסי בן קיסמא, והלכו כל גדולי רומי לקברו והספידוהו הספד גדול. ובחזרתן מצאוהו לר' חנינא בן תרדיון שהיה יושב ועוסק בתורה ומקהיל קהילות ברבים וספר תורה מונח לו בחיקו. הביאוהו וכרכוהו בספר תורה והקיפוהו בחבילי זמורות, והציתו בהן את האור" [האש]. עד כאן לשונו לענייננו.

תמהים אנו על ר' חנינא בן תרדיון הפלא ופלא. גם אחרי הטפת מוסר של עמיתו ר' יוסי, ודחה התנצלותו באומרו "אני אומר לך דברים של טעם", ולכאורה נשאר ר' חנינא בלי מענה ובלי תגובה הולמת. עדיין הוא ממשיך למסור נפשו וללמד תורה ברבים וספר בחיקו? כלומר הוא מבקש למות? ויש להוסיף טענה. אמנם יתקש וילמד תורה בניגוד לגזירת שמד של הרומים, אבל ודאי י הרגוהו. הלא עדיף יותר שיצטנע ויחיה, ויצליח ללמד תורה ברבים עוד עשרות שנים אחר כך כשתחלוף הגזירה. לא טובה "הכמות" מן "האיכות"?

אלא יש לצרף לכאן מדרש אחר (בראשית רבה, כ"ח). אדריינוס הרשע שאל את ר' יהושע, מהיכן הקב"ה מחיה את האדם בתחיית המתים, והרי כל הגוף נרקב באדמה? ענה לו כי יש לו בעורף הגוף עצם הלז [נקרא כך כי הוא בגודל של שקד, הנקרא בארמית "לוז"]. הביא הגוי עצם מגופת המת, ניסה לטחון אותו ולא הצליח. ניסה לשרוף אותו, ולא הצליח. שקע אותו במים ימים רבים ולא נמחה. מהעצם הזה אנו חיים [עד כאן תוכן הדברים]. דומני שיש כאן גם משל על תחיית המתים של עם ישראל. משל זה הוגד ביחזקאל פרק ל"ז [הגדיל בתיאור זה הגר"א, בביאורו לספרא דצניעותא, עמ' 75].

הגויים שואלים, הרי כלל ישראל כדוגמת מת בגולה. הא כיצד יוכלו לקוות לתחיית האומה? כמאמר הפיוט בהגדה של פסח "והיא שעמדה וכו' שבכל דור ודור קמים עלינו לכלותינו". התשובה לכך היא העקשנות היהודית. יש לנו שידרה חזקה. התורה מעידה כי אנו "עם קשה עורף" [כך מפרש מהר"ל ("נצח ישראל", פרק יד) שזה גם לשבחנו]. הכלל הקיבוצי שלנו מחונן בעצם הלז. תטחון אותו, תשרוף אותו, תטביע אותו במים, לוז זה ממשיך להשרד. כך פירסם ר' חנינא בן תרדיון, במלחמתנו נגד כוחות המשמידים את קיום התורה, אין אנו נסוגים, אין אנו מוותרים. ר' חנינא בן תרדיון ידע כי בסופו של דבר ייתפש ע"י השלטונות, יובא לדין ויומת. אבל בהפגנה אדירה לישראל, לחנכם שאפילו החיים עצמם בטלים הם מול מטרה נשגבה של עבודת ה', הוא מסר נפשו. ואף מסר את השנים העתידיות שהיה מסוגל בהן ללמד תורה ברבים, כאשר תחלוף הגזירה.

מעשה מסירות נפש היא נחרץ והחלטי. דבר זה נכלל במענה שלו לר' יוסי, אלא כנראה ר' יוסי לא ירד לסוף דעתו. אמירתו: "מן השמים ירחמו" אינו מוסב על חייו הפרטיים של ר' חנינא, אלא "ירחמו" על המשך קיום תורה ומצוות בישראל. כאשר אנו מוסרים נפש עליה ולא משאירים לעצמנו כלום, זה עצמו יבטיח לנו המשך התורה

בחיי עם ישראל. זהו עצם הלז. פעולה חד פעמית זו שווה יותר מעשרות שנים של לימוד תורה ללא מסירות נפש.

כך החיילים האמיצים שיצאו לקרב נגד אויבינו הפראיים ידעו היטב מהסכנה בדבר ולא נסוגו אחר. הם הנקראים "הרוגי מלכות" שאין כל ברייה יכולה לעמוד במחיצתם (בבא בתרא י"ב). הם היושבים ראשונים בגנזי שמים. וגם אותם אזרחים שנהרגו על ידי הטרור הערבי, הרי ידעו מראש שארץ ישראל היא בימינו המדינה שסכנת ההריגה ע"י שונאי ישראל מצויה בה ביותר מכל מקום אחר בעולם. ובמיוחד אחינו הגיבורים יושבי גילה, ויושבי גוש קטיף (בעבר), ויושבי שדרות וכדומה ואינם עורקים ממקומם ואינם משתמטים תחת האיומים המתמידים. ומי מהם המשלם מחיר הנורא של קיפוח חייו, הרי הוא ודאי מקדושי עליון. יש בהם הלז הנ"ל. לכן נכללו ב"הרוגי מלכות" כל היהודים שנהרגו בפיועי הטרור.

על הפסוק "וברוב גאונך תהרוס קמיך" (שמות ט"ו, ז) שואל רש"י מי הם הקמים נגד הקב"ה? ועונה בשם חז"ל כי אלו הם הקמים נגד ישראל. וכך אמרו חז"ל בספרי (פרשת בהעלותך, פרק י) על "קומה ה' ויפוצו אויביך". מי הם אויביך של ה'? הרי פסוק זה אומרים נגד שונאי עם ישראל? אלא שונאי ישראל מתנגדים בעצם לה' ומורדים נגד המוסר. אלא אינם יכולים לשים יד על ה' ותמורת זה משתדלים הם לחסל את ישראל. כך מפורש במדרש תנחומא (מטות, פסקא ג) "אמר משה: 'רבון העולם אם היינו ערלים או עובדי ע"ג או כופרים במצות לא היו שונאים אותנו ולא רודפין אחרינו. אלא בשביל תורה שנתת לנו. לכך הנקמה שלך" עכ"ל. ולכן כותב החתם סופר (שו"ת יורה דעה, שלג) שהנהרג ע"י גוי נקרא "קדוש". כי הרי הוא נציגו של ה'.

יש להתנגד לאמירה השגורה של קרייני החדשות ברדיו המדקלמים על ההרוגים "הלכו לדרכם האחרונה". כי אין זו דרכם האחרונה, אלא יקומו הללו בכבוד עולמים בעת תחיית המתים שהוא אחד מיסודות אמונתנו. וגם שוגגים הקריינים הללו כשמתארים את הקבורה "הלכו למנוחת עולמים". אין זה נכון כלל. יש קץ וגבול וקצבה כמה זמן ינוחו הללו בקבר. כי חלק מהדת היא האמונה בשכר ועונש. הם הולכים מחיל אל חיל בעולם הנצח.

אנו צריכים לקבל השראה מדוגמתם הנהדרת של אלו שנהרגו מפני שהם יהודים. הללו הגיעו לדרגות הגבוהות ביותר. תהי נשמתם צרורה בצרור החיים. ולחזק השראה זו יש להשתמש ביום הזיכרון הזה.